DEBRECENI EGYETEM FOLIA URALICA DEBRECENIENSIA 23.
FINNUGOR NYELVTUDOMÁNYI TANSZÉK DEBRECEN, 2016

A 19. századi finn nemzeti mozgalom és a keresztnevek adaptációja

BUZGÓ Anita

Debreceni Egyetem
buzgo.anita@gmail.com

1. A finn nemzeti mozgalom

1.1. Történeti előzmények, a fennnofil mozgalom

A csaknem hétszáz esztendőn át tartó svéd uralom alatt a nemesi, értelmiségi, valamint polgári réteg nyelve, a svéd volt az oktatás nyelve, illetve az egyetlen hivatalos nyelv Finnországban is. Ezzel szemben az alsóbb rétegek nyelvét, a finnt szinte kizárólag az egyházi irodalomban használták. Ezen a helyzeten próbált javítani a 19. századi finn érzelmű értelmiség (Halmesvirta 2001: 144–148).

Finnország szűk értelmiségének fellegvára az 1640-ben alapított Turkui Akadémia volt (a svéd időkben Turku volt a főváros), amelyet az európai nemzeti ébredés eszméi hamar elértek. Legnagyobb képviselője Henrik Gabriel Porthan (1739–1804) volt, aki először hívta fel a figyelmet először a nemzeti hagyományok fontosságára, a történelem, a nyelv, valamint a népköltészet kutatására. Ennek jóvoltából a 18. és 19. század fordulóján megindultak az első néprajzi és nyelvészeti kutatások (Jutikkala – Pirinen 2004: 214–215).

Porthan jelentős előfutára volt a 19. századi nemzeti mozgalomnak, azonban ennek alapköveit Adolf Iwar Arwidsson (1791–1858) rakta le. Arwidssonra nagy hatást gyakoroltak Herder eszméi, s követelte, hogy finnül intézzék a hivatali ügyeket, azért hogy a finn anyanyelvűek is megérthessék őket. Radikális nézetei miatt Arwidssont hamar eltávolították az akadémiáról, azonban eszméi végigkísérték az egész 19. századi nemzeti mozgalmat. Jelmondata hatásosan kifejezte a század legfontosabb célját: „svédek már nem vagyunk,

oroszokká nem akarunk válni, legyünk hát finnek!" („ruotsalaisia emme enää ole, venäläisiksi emme tahdo tulla, olkaamme siis suomalaisia!"). Porthan és Arwidsson körének úttörő nézeteit támogató s továbbfejlesztő, a 18–19. század fordulójának finn érzelmű értelmiségének táborát turkui romantikának vagy fennofil mozgalomnak nevezzük (Jutikkala – Pirinen 2004: 241–242).

1.2. A fennomán mozgalom

A 18. századi svéd–orosz háborúkat lezáró haminai béke (1809) során Svédország kénytelen volt átadni a finn területeket az oroszoknak, s ezzel Finnország lassan elindult a függetlenedés irányába. A béketárgyalások után Finnország önálló autonóm nagyhercegséggé vált, s megtarthatta a svéd időkből származó törvényeit, vallását, s hivatalos nyelvként a svédet. Emellett az oroszok igyekeztek kivonni a finneket a svédek hatása alól, s Turku helyett – mely mindig is svédek lakta város volt – 1812-ben Helsinki lett a főváros, majd 1827-ben, a turkui tűzvész után az akadémiát Helsinkibe helyezték át.

Ennek köszönhetően a Helsinki Egyetem lett az értelmiség új szellemi központja, ahol rövid időn belül elkezdett kibontakozni a finn nemzeti (fennomán) mozgalom. A mozgalom szellemiségét megalapozó három legfontosabb személy is itt végezte tanulmányait.

Johan Vilhelm Snellmanra (1806–1887) nagy hatást tett a hegeli filozófia. Azt vallotta, hogy a nemzet nyelvének használata a nemzet felemelkedésének kulcsa. Rávilágított arra, hogy az értelmiségnek meg kell tanulnia finnül, meg kell ismernie saját nyelvét, s fel kell fedeznie a finn nemzeti kultúrát. Emellett sürgette a finn nyelvű oktatás megteremtését, hogy fejlesszék az alsóbb rétegek műveltségét. Snellman politikai tevékenységével igen pozitív módon segítette a finn nyelv előretörését. Neki köszönhető az 1863-as nyelvrendelet megvalósulása is. (Lásd bővebben a 3. pontot.)

Elias Lönnrot (1802–1884) orvos és nyelvújító az 1830-as években jelentette meg a Kalevalát (1833-ban 16 éneket, 1835-ben 32 éneket), amely rövid időn belül hatalmas sikert ért el a finn nemzeti kultúrát kereső értelmiség körében. Az értelmiség számára a fő gyűjtőpont, Kelet-Finnország (Karjala) vált az „igazi" finn kultúrává. Ez az eszme a kultúrát, a művészeteket, a 19. századi nyelvújítást és a személynévanyag frissítését is áthatotta.

Johan Ludvig Runeberg (1804–1877) hazafias verseivel igyekezett megteremteni a finn nemzeti indentitást, az ő tollából származik a finn himnusz is. Paradox módon Runeberg finn érzelmű verseit kivétel nélkül svéd nyelven írta. Ez bevett gyakorlat volt a korabeli Finnországban, hiszen a finn nyelv és

műveltség felemelkedéséért küzdő, finn érzelmű értelmiség javarésze svédül beszélt. Az első finn nyelvű regényre is az 1870-es évekig kellett várni.

A finn nyelv státuszát illetően a fennománok két táborra oszlottak: a mérsékeltebb irányt képviselők azt tűzték ki célul, hogy a finn nyelv hivatalos státuszt kapjon, s a svéddel együtt legyen az állam nyelve, a radikálisabb tábor pedig egyedül a finnt képzelte az állam nyelveként. (Halmesvirta 2011: 12; Jutikkala – Pirinen 2004: 247–251; Laihonen 2009: 125; Maticsák – Buzgó 2013: 101–102.)

A finn nemzeti mozgalom legfontosabb célja tehát a finn nyelv hivatalossá tétele, az értelmiségi réteg „nyelvcseréje", az alsóbb rétegek, azaz a finnek műveltségének fejlesztése volt. Ennek elengedhetetlen kelléke volt a finn nyelvű oktatás, a finn kultúra megőrzése és annak fejlesztése, valamint a finn nemzeti öntudat fellendítése.

A mozgalom fontos állomása volt a 19. század első felében végbemenő nyelvújítás. Segítségével kiküszöbölték az idegen, főleg svéd hatásokat a nyelvből, s a század folyamán megteremtették a különböző tudományterületek szakzsargonjait. Ezzel elősegítették a finnek oktatását, s ezáltali felemelkedésüket is. A nyelvújítás során felfigyeltek az idegen személynevek túlsúlyára mind a kereszt-, mind a családnévanyagban. Azt vallották, hogy ahhoz, hogy a finnekben kialakuljon a saját nemzeti identitásuk, s az értelmiség is elfinnesedjen, finn nevekre van szükség. Bár az idegen keresztneveknek már korábban is léteztek finn becéző megfelelőik, ezek nem voltak hivatalos keresztnevek. A 19. század második felében ezért arra törekedtek, hogy a hivatalos névállományt elfinnesítsék. A 20. század elején a családnevekben is végbement ez a finnesítési hullám.

2. Források

A keresztnévanyag vizsgálatához a korabeli keresztelési anyakönyvekből gyűjtöttem névanyagomat. Három város, az északi Tornio, a közép-finnországi Jyväskylä és a nyugati partvidéken elhelyezkedő Pori névanyagait dolgoztam fel. A vizsgált időszakban Jyväskylä teljesen finn nyelvű, Tornio kétnyelvű, míg Pori svéd nyelvű város volt. Tornio a legkisebb városok közé tartozott, s földrajzi elhelyezkedése miatt hagyományosabb névanyaggal rendelkezett. Jyväskylä és Pori nagyobb városok voltak, hamarabb megjelentek az egyes divathullámok. Mindezt egybevetve indokolt a három névanyag összehasonlítása, mivel azok máshogy alakultak, másképp fejlődtek az egyes városokban.

Vizsgált időszakom 1860 és 1900 közé esik, ez a legizgalmasabb időszak a névanyag változásának kutatásában. Ebben az időben kerültek be a kalendáriumokba a finnesített keresztnevek, s ekkor jelentek meg az anyakönyvekben is (bővebben a 3. pontban). Ezt az időszakot további két szakaszra (1860–1880 és 1881–1900) bontottam. Ennek oka, hogy az 1863-as nyelvrendelet az 1880-as években lépett érvénybe, s ennek köszönhetően az egyházi anyakönyveket is finn nyelven kezdték vezetni (korábban svéd nyelvűek voltak).

Összesen 3500 újszülött nevét dolgoztam fel. Jyväskyläből és Tornióból minden év minden nevét, míg Poriból a névanyag nagyságára való tekintettel minden ötödik év minden nevét vettem vizsgálat alá.

A anyakönyv a gyermek nevén kívül tartalmazza annak születési és keresztelési dátumát, a szülők nevét, az apa foglalkozását, az anya életkorát, a keresztszülők nevét. Az anya családneve Tornióban csak akkor volt feltüntetve, ha a gyermek apja nem ismert. Emellett mindig jelölték az ikreket, a házasságon kívüli gyermekeket, a keresztség nélkül meghalt gyermekeket, valamint azt is, ha a gyerek más városban született vagy másutt keresztelték.

3. A keresztnévanyag változásának okai

A 19. század közepéig mind a kalendáriumokban, mind a keresztelési anyakönyvekben idegen keresztnevek szerepeltek, idegen helyesírással. A finn eredetű keresztnevek hiányoztak a keresztnévanyagból. Ennek okát egészen a kereszténység felvételéig vezethetjük vissza, hiszen a katolikus szentek nevei, valamint a germán (főleg skandináv) eredetű nevek gyakorlatilag teljesen kiszorították a finn neveket. A reformáció után a bibliai eredetű nevek kezdték meg több száz éves hódításukat, s ezután a névanyag vajmi keveset változott a 19. század második feléig. Az ekkor lezajlott névanyagfrissítést több tényező segítette elő.

A finn nyelv hivatalossá tételében kulcsszerepet játszott a Snellmannak köszönhető 1863-as nyelvrendelet, amely kimondta, hogy a finn nyelv lényegében egyenrangú a svéddel, s a hivatalos ügyeket finnül is lehet intézni. Ez a rendelet az 1880-as évektől lépett hatályba, mivel a hivatalnokok húsz év türelmi időt kaptak, hogy megtanuljanak finnül. A rendelet közvetve ugyan, de nagyban hozzájárult, hogy az anyakönyvekben finn vagy finnesített keresztnevek váltsák fel az addig idegen névalakokat. Mindhárom általam vizsgált városban megfigyelhető, hogy a törvény hatályba lépését követően az anyakönyveket finn nyelven kezdték vezetni. Jyväskyläben – mivel egyrészt

mindig is finn nyelvű város, másrészt a nemzeti mozgalom központja volt – már 1865-től, tehát a rendelet kiadása után két évvel megtörtént a svéd anyakönyvezés finnre cserélése. A finn nyelvű anyakönyvezés bevezetése után jelentősen megugrott a finn és finnesített keresztnevek száma (Hakulinen et al. 2009: 27–28; Jutikkala – Pirinen 2004: 253; Juva 1962: 370–373; 1966: 348–351; Lehikoinen – Kiuru 1989: 7).

A nyelvrendelet mellett a fennománok propagandája is elősegítette céljuk elérését. Az 1850-es évektől kezdték listákban megjelentetni a finn és finnesített neveket, például a Sanomia Turusta című lapban a következő nevek jelentek meg: *Arwo, Into, Kauno, Lempi, Taito, Mielikki, Wäinö* stb. Nagy hatást gyakorolt a későbbi almanachokra Isak Edward Sjöman 1865-ben kiadott Kauno-almanachja. Ez az első olyan kalendárium, amely kizárólag finn és finnesített neveket tartalmaz, pl. *Aino, Ilmari, Ilo, Jalo, Saima, Siivo, Toivo* stb. A kalendáriumban szereplő keresztnevek kb. 65%-a mai napig tagja a finn keresztnévanyagnak. A finn Népművelő Társaság *(Kansanvalistusseura)* 1882-től kezdte radikálisan frissíteni a keresztnévanyagot, s jelentősen merített Sjöman névanyagából. A Népművelő Társaság adta ki a hivatalos kalendáriumot: ha ebbe bekerült egy keresztnév, az gyakorlatilag hivatalos státuszt kapott (Kiviniemi 1982: 103–126; 1993: 98–99; 2006: 286–304; Lampinen 1995: 253–255).

4. A keresztnévanyag adaptációja

4.1. Hangtani változások

4.1.1. Hanghelyettesítés, zöngétlenítés

Az átadó nyelvek hangállományában számos olyan hang volt, amely a finn számára idegen, s a 19. században még nehézkes volt az ejtésük. Ezeket a hangokat a finn hanghelyettesítéssel vette át, amelyek megfelelnek a köznevekben végbemenő hanghelyettesítési folyamatoknak. A zöngés explozívákat [b, d, g] a finnben meglévő homorgán zöngétlen párjukkal helyettesítették. (Ezek a zöngés hangok ma már megtalálhatóak az újabb jövevényszavakban.) Szintén hanghelyettesítéssel vették át a zöngétlen spiráns [f] hangot, melyet zöngés homorgán párjával [v] helyettesítettek.

b > *p* helyettesítés:	*Jakob > Jaakoppi, Tobias > Topias, Urban > Urpo;*
d > *t* helyettesítés:	*Adolf > Atto, Andreas > Antti, David > Taavi, Daniel > Taniel; Hedvig > Heta, Hilda > Hilta, Hulda > Hulta;*

g > *k* helyettesítés: *Hugo > Huuko, Gustav > Kustaa, Kyösti; Helga > Helka, Ingrid > Inka, Greta > Kreeta, Kerttu, Olga > Olka;*
f > *v* helyettesítés: *Gustaf > Gustav; Fanni > Vanni.*

4.1.2. Mássalhangzó-kapcsolatok feloldása

A finnugor nyelvek közül a finn őrizte meg a legjobban az alapnyelvre jellemző szószerkezeteket. A szó elején nem állhatott mássalhangzó-torlódás, bár a szó belsejében előfordulhatott. Szó végén nem állt mássalhangzó. Ez a CVCV szerkezet a jövevényszavak átvétele során is megőrződött.

a) A szó eleji mássalhangzó-torlódásokat a finn az első mássalhangzó kiesésével oldotta fel, de a második konszonáns megőrződött, pl. *stool* > *tuoli* 'szék', *glas* > *lasi* 'pohár'. A keresztnevek finnesítése is szigorúan követte ezt a szerkezetet: *Fredrik > Rederik, Hjalmari > Jalmari, Kristofer > Risto; Ksenia > Senia, Senja.*

b) A szóbelsei mássalhangzó-kapcsolatok általában megőrződtek, azonban a *-gn-* hangkapcsolat első tagja néha *u*-ra váltott, *Magnus > Mauno, Maunu; Agnia > Aune.*

4.1.3. Tővégi magánhangzó hozzátoldása

Az alapnyelvi szerkezetben a szavak mindig magánhangzóra végződtek, s a finn közszavak jelentős része is vokálisra végződik. A tővégi magánhangzó nagyon fontos szerepet játszott a jövevényszavak átvételében is. A mássalhangzóra végződő idegen keresztnevek – vagy az azokból elvont tövek – is tővégi magánhangzót kaptak. A köznevek és a keresztnevek esetén is a leggyakoribb tővéghangzó az *-i.*

-i: *Aksel > Akseli, Alex > Aleksi, Alexander > Aleksanteri, Erik > Eirikki, Ivar > Ivari, Hjalmar > Almari, Hjalmari, Jalmari, Jaakob > Jaakoppi, Lars > Lauri, Maurits > Mauritsi, Nestor > Nestori, Oskar > Oskari, Robert > Ropertti, Walter > Walteri; Alfhild > Alli, Edit > Editti, Hildur > Hilduri, Rakel > Raili;*
-o: *Karl > Karlo, Kaarlo, Konrad > Kuno, Kuuno;*
-e: *Karl > Kaarle, Kalle.*

4.1.4. Hangkivetés, csonkulás

A nevek rövidülése vagy csonkulása az egyik leggyakoribb névalkotási mód, nemcsak a finnben, hanem más nyelvekben is. A névcsonkulás a német és svéd becenevek kialakulásának egyik általános formája, pl. *Adelheid >*

Ada, Birgitta > Gitta, Charlotta > Lotta, Friedrich > Fritz (Hajdú 2003: 242, 261). Ezek a germán becenevek keresztnevekké váltak, majd más nyelvekben is elterjedtek, ahol a célnyelv hangállományának megfelelően továbbfejlődhettek. Hogy a germán nevek elő- vagy utótagja vált-e később önálló keresztnévvé, attól függ, hogy melyik volt a hangsúlyosabb. Kiviniemi szerint (2006: 254) a kétnyelvű környezet miatt lehetetlen megmondani, hogy melyek lehettek átvett rövidítések és melyek a belső fejlődés útján megrövidült névalakok.

A hangkivetés háromféleképpen alakul:

a) Név eleji csonkulás. Ez a germán eredetű, két szóból álló nevek rövidülésének jellemző módja. A név első tagja kiesik, a második tagja megőrződik vagy tovább finnesedik. Ugyanez jellemző a kétszótagú szavakra is. A nőnemképzővel ellátott keresztnevekben is jelentkezik. Néhány példa: *David > Aavid; Hjalmar > Amari; Alfhild > Hilda, Hilja; Adelina, Alina > Iina; Antonia > Toini; Cecilia > Silja; Charlotta > Lotta; Emilia > Milja; Johanna > Hanna; Helena > Elin, Elina, Elli, Elna, Elen, Ellen, Elma, Enni; Katarina > Ina; Susanna > Sanny; Walfrid > Frida, Frid, Filla; Wilhelmina > Elmina, Ina, Helmi, Mina, Minna, Milma, Mimmi.*

b) Név végi csonkulás. A név eleji csonkulás ellentéte, sokszor ugyanazok a nevek fordulnak itt is elő. A név végi csonkulás az egyik legproduktívabb névalkotási módszer a finnben, a név végi mássalhangzók könnyebben kopnak le, hogy végül az új név magánhangzóra végződjön: *Adolf > Aatto; Anton > Antti; Arnold > Arno; Arwid > Arvi, Arwo; David > Taavi; Einar > Eino, Eina; Elias > Eeli; Erik > Eero; Esaias > Esa; Eskil > Esko; Gustav > Kustaa; Harald > Harry; Henrik > Heikki, Henri; Jakob > Jaakko; Jeremias > Jere; Johannes > Juhani > Juha, Juho; Konstantin > Kosti; Konrad > Kuno, Kuuno; Kristofer > Risto; Magnus > Mauno; Mathias > Matti; Mauritz > Mauri; Mikael > Mikko; Nikolaus > Niilo; Olof > Olli; Paulus > Paavali, Paavo, Pauli; Peter > Pekka; Teodor > Teuvo; Urban > Urpo; Vilhelm > Vilhe, Vilho, Wiljo; Willehard > Wille; Adelheid > Ada; Alfhild > Alli; Aliina > Alli; Aurora > Aura; Eber > Ebba; Elisabeth > Elli, Ella, Elisa, Elsa, Else; Emilia > Emma, Emmi; Elvira > Elvi; Gertrud > Kerttu; Hedvig > Heta; Helena > Hellen, Hellin, Helli; Hildegard > Hilda, Hildur, Hilduri, Hulda, Huldi, Hilja; Katarina > Kaisa, Katri; Kristina > Kirsti; Lillian > Lilli; Lydia > Lyyli; Maria > Mery; Saara > Sally; Sigrid > Siri, Siiri; Sylvia > Sylvi.*

c) A név belsejében végbemenő csonkulás. Ebben az esetben a név középső hangjainak kiesésével alkotnak új keresztnevet: *Nikolai > Niilo; Johanna > Jonna; Rakel > Raili; Tatjana > Taina; Elina, Helena > Elna.*

4.1.5. Nyúlás, geminálódás

a) Az idegen eredetű keresztnevek adaptációja során megfigyelhető, hogy a két szótagból álló nevek első szótagi magánhangzója gyakran megnyúlik, s ez írásban is megjelenik: *Arne > Aarne; Aron > Aaron; Adolf > Aatto; David > Taavi; Elias > Eeli; Erik > Eero; Jakob > Jaakko; Karl > Kaarlo; Konrad > Kuuno; Nikolaus > Niilo; Alina > Aalin; Eva > Eeva; Kristina > Iina; Lisa > Liisa; Sara > Saara; Sigrid > Siiri.*

b) A mássalhangzók geminálódása is általános a finn átvétel során, mássalhangzó-kapcsolatokban és intervokalikus mássalhangzók esetében egyaránt: *Andreas > Antti; Erik > Eirikki; Jakob > Jaakko; Karl > Kalle; Martin > Martti; Mathias > Matti; Mikael > Mikko; Robert > Ropertti; Valter > Valtteri; Villehard > Willehartti; Edit > Editti; Herta > Hertta; Hilda > Hiltta, Hilla; Gertrud > Kerttu; Marta > Martta.*

4.2. Fordítások

A fordítás útján keletkezett nevek minden esetben tükörfordítással jönnek létre. Ezeknek a neveknek már elhomályosult az eredetük, s tulajdonképpen közszói jelentésüknek köszönhetik, hogy népszerűvé váltak a köztudatban. A névadók sok esetben azt hiszik, hogy ezek a nevek eredeti finn nevek, nem elfinnesített, fordított alakok, pl. *Felix > Onni* ’szerencse’, *Primus >* (= fi. *ensimmäinen*) *Ensio* ’első’, *Donatus > Lahja* ’ajándék’, *Rosa > Ruusu* ’rózsa’, *Frida > Rauha* ’béke’, *Vera > Usko* ’hit’.

4.3. Köznévi homonímiák

a) A hangtani adaptáció során kialakult új finn keresztnevek gyakran azonos formát öltöttek egy finn közszóval. Ezeknek a neveknek is elhomályosul az eredetük, mivel itt is a közszó jelentése miatt lesznek kedvelt nevek: *Henrik > Heimo* ’nemzetség’, *Wilhelmina > Helmi* ’gyöngy’, *Hilma > Hilja* ’csend’, *Maria > Mery* (< *meri*) ’tenger’.

b) A 19. századi névfinnesítést propagáló fennománok nemcsak hanghelyettesítéssel alkottak új finn neveket, hanem a finn nyelv szóállományát is felhasználták. Így kerültek be a névanyagba olyan keresztnevek, amelyek eredetileg csak közszavak voltak, s jelentésük miatt válhattak keresztnevekké. Sokszor magasztosabb jelentésűek ezek a nevek, de a gyermek státuszát

is kifejezhetik a családban, pl. *Armas* 'kedves', *Arvo* 'érték', *Ilmari* (< *ilma*) 'levegő', *Jalo* 'nemes', *Kaino* 'szerény', *Kallio* 'szikla', *Kauno* 'szép', *Lisämys* (< *lisä*) 'ráadás', *Muisto* 'emlék', *Oiva* 'derék, kitűnő', *Orpo* 'árva', *Sulho* 'vőlegény', *Sulo* 'báj, kellem', *Suoma* (< *suomalainen*) 'finn', *Taimi* 'csemete', *Taito* 'tudás', *Toivo* 'remény', *Ujo* 'félénk', *Urho* 'hős, vitéz', *Veikko* 'fiútestvér'; *Airi* (< airut) 'hírnök, követ', *Ilma* 'levegő', *Impi* 'szűz', *Ilo* 'boldogság', *Kallista* (< kallis) 'drága', *Laina* 'kölcsön', *Lempi* 'kedvenc', *Oma* 'saját', *Saima* 'Saimaa-tó', *Silmä* 'szem', *Sisko* 'lánytestvér', *Siviä* 'erkölcsös, szűzies', *Tyyni* 'csendes'.

5. Finn és finnesített keresztnevek a gyakorlatban

Az egykori névadási szokások vizsgálatához leginkább a keresztelési anyakönyvek járulnak hozzá. Az anyakönyvek kiválóan demonstrálják, hogyan váltak a névanyag részévé a finn és finnesített keresztnevek, ugyanis ha ezekbe bekerült egy keresztnév, az már a hivatalossá vált.

A három város különböző háttérrel rendelkezett. Jyväskylä volt a legfiatalabb város, amely csak a 19. század első felében jött létre, mégis hamar nagyvárossá fejlődött. A város lakossága finn volt, emellett a nemzeti mozgalom központja is Jyväskylä volt, a város polgáraihoz tartozott pl. Volmari Kilpinen nyelvújító is. A város anyakönyveiben is megfigyelhető a fennomán szellem, hiszen itt váltottak a leghamarabb a finn nyelvű anyakönyvezésre is. Ezzel szemben a nyugati parton fekvő Pori svéd nyelvű város volt. A kor egyik legnagyobb finnországi települése, így hamar elérték a különböző névdivatok hullámai. A kétnyelvű Tornio – bár finn léptékkel nagy múltú település – az egyik legkisebb város volt. Északi településként az egyes névdivatok sem voltak olyan nagy hatással a névanyagra, mint az előző kettőben.

Ennek fényében lássuk, hogyan alakult, változott a 19. század második felében az anyakönyvek névanyaga. Ennek vizsgálatához a 10 legkedveltebb nevet elemzem.

5.1. A leggyakoribb női keresztnevek

	Jyväskylä		Pori		Tornio	
	1860–1880	1881–1900	1860–1880	1881–1900	1860–1880	1881–1900
1.	Olga	Anna	Maria	*Lempi*	Anna	Anna
2.	Anna	Olga	Ida	Hilma	Maria	*Hilja*
3.	*Aina*	*Helmi*	Amanda	*Hilja*	Ida	Maria
4.	Ida	Ida	Hilda	Martta	Hilda	Ida
5.	Maria	*Aino*	Anna	Emma	Sofia	Hilma
6.	Fanny	*Aina*	Hilma	Maria	Fanny	*Helmi*
7.	*Saima*	*Tyyne*	Emma	Anna	Elin	Hilda
8.	Sigrid	*Lempi*	Tekla	Alma	Helena	Signe
9.	Alma	Martta	Edla	Fanny	Hilma	*Aina*
10.	Hilma	*Tyyni*	Olga	*Aina*	Alma	Olga

1. táblázat:
A legkedveltebb női nevek 1860 és 1900 között
(dőlt betűkkel szedve a finn eredetű nevek)

Az 1860 és 1880 közötti időszak névanyagát áttekintve hamar szembeötlik, hogy szinte kizárólag idegen eredetű keresztnevek szerepelnek a leggyakoribb nevek listáján. Mindhárom városban igen gyakorinak számít az *Anna*, *Maria, Ida és Hilma,* amelyek országos szinten is kedvelt nevek voltak. Tornio névanyaga a leghagyományosabb, míg Jyväskylä és Pori névanyaga már frissebb. A cári családban divatos *Olga* ebben az időszakban kezdett kedvelt lenni a finn névanyagban is, s így nem meglepő, hogy Jyväskyläben és Poriban is a leggyakoribb nevek egyike. Pori leggyakoribb névanyagának tagja a svéd királyi családban szereplő *Amanda* is.

A nevek eredét vizsgálva láthatjuk, hogy a névanyag jelentős része germán eredetű: *Edla, Elin, Emma, Ida, Hilda, Hilma, Sigrid.* Poriban a névanyag fele tartozik ebbe a csoportba. Emellett még görög *(Helena, Sofia* és *Tekla),* latin *(Alma, Amanda),* héber *(Anna, Maria)* és angol *(Fanny < Stefania)* eredetű neveket találunk a névanyagokban. Tornio és Pori névanyagaiból hiányzanak a finn vagy finnesített keresztnevek. Ezzel szemben a fennomán Jyväskyläben már elindult egyfajta elmozdulás a finn névanyag felé, a legkedveltebb nevek között találjuk az *Aina* (a kalevalai *Aino* párja) és a *Saima* neveket, ez utóbbi a Saimaa-tóról kapta nevét.

Az 1881 és 1900 közötti időszakban jelentős változások történtek. Minden városban frissült a névanyag, kezdett eltávolodni a korábbi hagyományos nevektől. A germán eredetű nevek túlsúlya megszűnt, s meglepő módon a

svéd Poriban közülük csupán két név, a *Hilma* és az *Emma* került a legkedveltebb nevek listájába. Pori névanyaga színesebbé vált, követte a névdivatot. Ezzel szemben a hagyományosabb névanyaggal rendelkező Tornióban még mindig a germán eredetű nevek vezették a leggyakoribb nevek listáját, bár itt is kezdett hígulni a névanyag. Emellett Tornióban csak ebben az időszakban vált gyakori névvé az *Olga,* amely Jyväskyläben és Poriban már az előző időszakban a legkedveltebb nevek között volt.

A finn és finnesített nevek szempontjából nagyon fontos az 1881–1900 közötti időszak, hiszen Poriban és Tornióban is elkezdtek megjelenni a leggyakoribb keresztnevek között. Jyväskyläben a legkedveltebb nevek 60%-a már ebbe a csoportba tartozott. Az országosan igen gyakori *Maria* kiszorult a jyväskyläi listából.

Összességében a finn és finnesített keresztnevek *(Aina, Aino, Helmi, Hilja, Lempi, Tyyne, Tyyni)* átvették a germán eredetű nevek *(Ida, Emma, Hilda, Hilma, Signe)* vezető szerepét ebben az időszakban. A névanyag részét képezik még a héber *(Anna, Maria, Martta),* a latin *(Alma),* angol *(Fanny)* és orosz *(Olga)* nevek. A görög eredetű nevek már kivesztek a leggyakoribb nevek közül.

5.2. A leggyakoribb férfi keresztnevek

	Jyväskylä		**Pori**		**Tornio**	
	1860–1880	1881–1900	1860–1880	1881–1900	1860–1880	1881–1900
1.	Johan	*Toivo*	Johan	Frans	Johan	Johan
2.	Karl	*Väinö*	Frans	Karl	Karl	Karl
3.	*Karle*	*Yrjö*	Karl	Johan	Emil	*Väinö*
4.	Gustav	*Lauri*	Gustav	*Wäinö*	August	*Yrjö*
5.	Emil	Johan	Axel	Gustav	Axel	*Kaarlo*
6.	Oskar	*Kalle*	Viktor	Oskar	Gustav	Einar
7.	Otto	*Onni*	Oskar	Uno	Viktor	Frans
8.	*Väinö*	Otto	Anton	*Kustaa*	Elis	Gustav
9.	*Toivo*	*Aarne*	Johannes	*Niilo*	Erik	*Kaarle*
10.	Frans	*Karle*	August	*Juho*	Frans	*Lauri*

2. táblázat:
A legkedveltebb férfinevek 1860 és 1900 között
(dőlt betűkkel szedve a finn eredetű nevek)

A leggyakoribb férfineveket áttekintve nagyon hasonló a helyzet a női nevekhez. 1860 és 1880 között itt is csak Jyväskyläben találunk finn vagy fin-

nesített nevet, ezek: *Karle* (< *Karl*), *Väinö* és *Toivo*. A férfinevek esetében is a germán eredetű nevek voltak a leggyakoribbak, ezek közül a *Johan, Frans, Gustaf* és *Karl* nevek mindhárom városban igen népszerűek voltak, de az *Axel, Elis, Erik, Oskar, Otto* is kedveltek voltak a jelzett időszakban. Emellett még a francia *Emil,* a görög *August* és a latin *Viktor* tartoztak a leggyakoribb nevek közé, azonban a következő időszakban már elvesztették vezető helyüket.

Az 1881 és 1900 közé eső időszak látványosabb elmozdulást okozott a finn és finnesített férfinevek felé, mint a női neveknél. Jyväskyläben két idegen eredetű nevet *(Johan, Otto)* leszámítva az egész névanyag finnre cserélődött, s Poriban és Tornióban is a leggyakoribb nevek csaknem fele finn keresztnév lett. A finn és finnesített nevek a következők: *Aarne* (< *Arnold*), *Juho* (< *Johan*), *Kalle*, *Karle* (< *Karl*), *Kustaa* (< *Gustav*), *Lauri* (< *Lars*), *Niilo* (< *Nikolaus*), *Onni* (< *Felix*), *Toivo*, *Väinö*, *Yrjö* (< *Georgius*). Ezeken kívül mindhárom városban gyakorlatilag csak germán eredetű nevekkel találkozunk *(Einar, Frans, Gustav, Karl, Oskar),* s Poriban még egy olasz eredetű név, az *Uno* került a leggyakoribb nevek listájába.

A férfinevek esetében tehát mindhárom városra jellemző, hogy a leggyakoribb germán nevek egy részét megőrizték, s ezek mellé kerültek a finn nevek. Poriban és Tornióban feltűnőbb a férfi névanyag finnesedése, a női neveknél jobban megőrződtek a hagyományosabb nevek.

6. Összegzés

A keresztnevek adaptációja két lépcsőben ment végbe. A finn anyanyelvű réteg már a 19. századot megelőzően használta a finnesített neveket becenevekként, azonban csak a finn érzelmű értelmiségnek köszönhetően válhattak ezek a hivatalos névanyag részévé, kerülhettek a hivatalos dokumentumokba. Ezenfelül az értelmiségnek köszönhetően válhattak a kalevalai nevek is a névanyag teljes jogú tagjaivá, s nekik köszönhetően még számos új finn keresztnév született.

A névfinnesítés propagandája annyira sikeresnek bizonyult, hogy a svéd nyelvű Poriban a leggyakoribb nevek között is elkezdett finnesedni a névanyag, valamint a konzervatívabb névanyaggal rendelkező Tornióba is beférkőzött az új keresztnevek használata.

A kalendáriumok névanyagának frissítése és a finn nyelv egyre gyakoribb használata az írott nyelvben együttesen segítették a finn és finnesített keresztnevek térhódítását. A keresztnevek rehabilitálása, a névanyag megújítása rakta le a mai finn névanyag alapjait.

Irodalom

Jutikkala Eino – Pirinen, Kauko 2004: Finnország történelme. Kairosz Kiadó, Budapest.

Juva, Mikko 1962: Suomen kielitaistelun ensimmäinen vaihe. In: Historiallinen Arkisto 58. Suomen Historiallinen Seura, Turku. 364–380.

Hakulinen, Auli – Kalliokoski, Jyrki – Kankaanpää, Sari – Kanner, Antti – Koskenniemi, Kimmo – Laitinen, Lea – Maamies, Sari – Nuolijärvi, Pirkko 2009: Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.

Halmesvirta, Anssi 2000: A Finn Nagyhercegség (1809–1890). In: Anssi Halmesvirta (szerk.), Finnország története. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 144–180.

Halmesvirta, Anssi 2011: Kulttuuri suuriruhtinaskunnassa [kézirat].

Kiviniemi, Eero 1982: Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisten etunimet ja nimenvalinta. Weilin + Göös, Helsinki.

Kiviniemi, Eero 1993: Iita Linta Maria. Etunimiopas vuosituhannen vaihteeseen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 590. Helsinki.

Kiviniemi, Eero 2006: Suomalaisten etunimet. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1103. Helsinki.

Laihonen, Petteri 2009: A finn nyelvpolitika. Magyar Nyelvjárások 47: 119–143.

Lampinen, Arja 1995: Jyväskylän ristimänimenannon kehitys: dokumentointia ja teoriointia. In: CIFU-8/5: 253–256.

Lehikoinen, Laila – Kiuru, Silva 2009: Kirjasuomen kehitys. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.

Maticsák Sándor – Buzgó Anita 2013: A finn személynevek történeti rétegei. In: Vörös Ferenc (szerk.), A nyelvföldrajztól a névföldrajzig IV. A nyelvi kölcsönhatások és személynevek. Dunaszerdahely. 95–108.

Vilkuna, Kustaa 1947: Etunimikirja. Tietolipas 5. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

The 19th century Finnish national movement and the adaptation of first names

In the beginning of the century, the wave of 19th century national movements reached Finland as well and it brought about the rise of culture. One of the greatest challenges for the mostly Swedish-speaking intellectual elite partaking in the movement was to make Finnish the official language of the country, as the only official language was Swedish until the end of the century. To this end, the language reform took place in the first half of the century, which was followed by a Finnicisation of personal names in the second half of the century.

This paper describes through personal names from three towns (Jyväskylä, Tornio and Pori), how the Finnish first name system changed during the 19th century, and how Finnish first names developed from the foreign origin first names used earlier on.

After a general characterisation of the Finnish national movement, I explain here how the spreading of Finnish or Finnicised first names was promoted and why it was only from the 1880's that these names became widely popular.

This is followed by an analysis of the methods used for loaning and adopting foreign origin names, based on the corpus of names from the three towns in question. I also study the issue of how changes observable in common nouns took place in first names as well. Finally, the process of how the Finnish and Finnicised names became full members of the Finnish vocabulary is described through an analysis of the most common male and female first names.

ANITA BUZGÓ